

В. В. Камінська,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
освітніх інновацій та координації діяльності РМК (ММК) ВІППО

Інноваційні форми роботи як засіб розвитку загальнокультурної компетентності педагогів

(За матеріалами соціологічного дослідження)

Висвітлюються шляхи розвитку загальнокультурної компетентності освітян, результати соціологічного дослідження щодо ефективності інноваційних форм роботи в розвитку загальнокультурної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: загальнокультурна компетентність, інноваційні форми роботи, інформаційно-презентаційні форми роботи, соціокультурне середовище регіону.

Kaminska V. V. Innovative Forms of Work as a Means of Development of General Cultural Competence of Teachers.

The article highlights the ways of development of general cultural competence of teachers, the results of sociological research on the effectiveness of innovative forms of work in the development of general cultural competence of teachers in the system of postgraduate pedagogical education.

Key words: general cultural competence, innovative forms of work, informational and presentation forms of work, socio-cultural environment of the region.

Постановка проблеми. Новій українській школі потрібен учитель-лідер із розвиненою загальнокультурною компетентністю, який здатен опанувати нові моделі та стратегії конструктивної професійної діяльності в умовах культурного розмаїття, уміє критично мислити, володіє технологіями та засобами міжкультурної взаємодії, використовує потенціал соціокультурного середовища регіону для розвитку загальнокультурної грамотності учнів у контексті ідей Нової української школи.

Проте актуальною потребою часу є як професіоналізм учителя, так і його особистісні якості, духовний розвиток, морально-етичні, загальнолюдські цінності, які в непростий для України час здатні конкурувати з іншими джерелами впливу на духовний та інтелектуальний розвиток учня.

Аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми дозволив з'ясувати, що немає єдиних поглядів дослідників щодо визначення поняття «загальнокультурна компетентність», немає загальновизнаної її структури. Проте загальнокультурна компетентність є однією з ключових компетентностей, визначених провідними українськими дидактами (Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшиною, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко), які розглядають загальнокультурну компетентність педагога як сукупність знань, навичок, елементів культурного досвіду, що дозволяють індивідові вільно орієнтуватися в соціальному і культурному оточенні та оперувати його елементами [1; 2].

Концепція «Нова українська школа» трактує поняття «загальнокультурна грамотність» як здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва та передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших [5].

Ефективний розвиток загальнокультурної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти можливий за умови визначення й апробації інноваційних форм роботи з використанням можливостей соціокультурного середовища регіону під час курсів підвищення кваліфікації, у міжкурсовий період. Адже саме інноваційні форми роботи, на думку науковців (О. Багузіна, Я. Биховського, Д. Грабчак, І. Дичківської, Н. Пусепліної), є потужним ресурсом пробудження пізнавального інтересу, розумової діяльності, навчальної мотивації, комунікативної компетентності, розширення культурного кругозору, активізації творчої діяльності, розвитку задатків та здібностей особистості [3; 4; 8].

Таким чином, багато науковців та вчителів-новаторів розглядають інноваційність як принцип педагогіки, який забезпечує умови розвитку особистості, здійснення права на особистісну ініціативу, власний творчий внесок, свободу саморозвитку.

Мета статті полягає у висвітленні ефективних шляхів розвитку загальнокультурної компетентності педагогів у системі ППО на основі соціологічного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Науково-дослідною лабораторією освітніх інновацій та координації діяльності РМК (ММК) ВІППО у співпраці з лабораторією соціологічних досліджень та розвитку освіти у квітні 2018 року проведено соціологічне дослідження щодо ефективності інноваційних форм роботи в розвитку загальнокультурної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Опитування охопило 254 респонденти, майже всі категорії слухачів курсів підвищення кваліфікації (вчителі математики, початкового навчання, основ здоров'я, технічних видів праці, інформатики, музичного мистецтва і художньої культури, української мови і літератури, зарубіжної літератури і російської мови, вихователі ЗДО). Абсолютна більшість респондентів – 88,48 % – жіночої статі, лише 14,52 % – чоловічої. Вік опитуваних: 20–25 років (1,28 %), 26–30 років (19,66 %), 31–40 років (27,78 %), 41–50 років (29,06 %), більше 50 років (22,22 %). Педагогічний стаж – див. рис. 1.

За даними соціологічного дослідження, 86,75 % педагогів стверджують, що саме під час курсів підвищення кваліфікації мають можливість розвивати свою загальнокультурну компетентність, відвідуючи культурно-просвітні заходи: концерти (92,34 %), бібліотеки, презентації новинок художньої та фахової літератури (41,13 %), мистецькі майстер-класи, музеї міста та області (35,89 %), тематичні та оглядові екскурсії музеєм історії освіти Волині (25,40 %), зустрічі з видатними людьми краю (27,02 %), вистави Волинського обласного академічного театру імені Т. Г. Шевченка (19,76 %), різноманітні мистецькі

виставки (14,92 %), кінотеатри (12,10 %), художні галереї (8,87 %).

Серед факторів, які найбільше мотивують до розвитку загальнокультурної компетентності, освітяни визначають: внутрішню потребу в постійному підвищенні свого культурного рівня, розширенні кругозору, розвитку особистих здібностей та творчих задатків, духовному розвитку; створення позитивного іміджу серед учнів, колег, батьків; відчуття емоційного задоволення від спілкування з творами мистецтва; використання нових знань, умінь, досвіду в організації освітнього процесу [7].

Педагоги розуміють важливість використання потенціалу соціокультурного середовища стосовно розвитку загальнокультурної компетентності учнів. Висловлюють загальну думку, що саме соціокультурне середовище, разом з іншими елементами життєвого середовища, формує уявлення людини про навколишній світ і про своє місце в ньому, ціннісні установки, впливає на морально-етичні орієнтири, поведінку, реалізує дозвілєві та історико-пізнавальні запити особистості.

Учителі стверджують, що в розвитку загальнокультурної компетентності учнів, організації освітнього процесу сприяють такі елементи соціокультурного середовища: культурно-просвітницькі заклади (бібліотеки, музеї, будинки культури, театри, арт-студії, художні галереї), освітні установи (курси у ВІППО), позашкільні заклади (ЦТСЕ, МАН, будинки і центри дитячої та юнацької творчості, будинки школяра, центри науково-технічної творчості учнівської молоді, естетичного виховання учнів, еколого-натуралістичні) та заклади додаткової освіти (музичні, художні, спортивні школи), духовно-церковні заклади, громадські об'єднання, краєзнавчі спілки, ЗМІ, Інтернет, фахові видання (див. рис. 2).

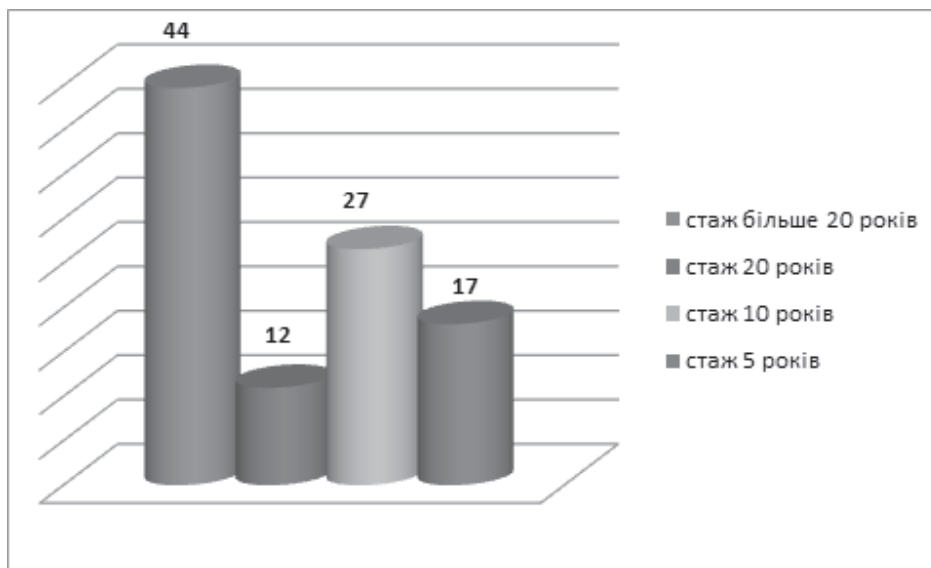

Рисунок 1. Педагогічний стаж респондентів, %

Наукові публікації

Педагогам було запропоновано визначити та назвати найбільш цікаві для учнів форми роботи щодо розвитку загальнокультурної компетентності, які також допомагають ефективно використовувати можливості соціокультурного простору.

Результати опитування окреслили такі форми роботи: інтерактивні, ігрові технології, флешмоби, зустрічі з видатними людьми краю, мистецькі майстер-класи, квести, туристичні подорожі, екскурсії, краєзнавчі, фольклорні експедиції, відвідування театрів, музеїв, художніх виставок, культурно-мистецьких заходів, бесіди, дискусії, співпраця з батьками, групова, індивідуальна творча робота (див. рис. 3).

Вагомим для усвідомлення освітян є той факт, що учні висловлюють потребу в сучасному, креативному, критично мислячому, з розвиненим культурним

кругозором, моральними цінностями, справедливому, позитивному, мобільному, доброзичливо налаштованому на співпрацю з учнями, батьками педагогу.

Таким чином, розуміючи важливість оволодіння загальнокультурною компетентністю, новими формами роботи, цікавими для учнів щодо розвитку загальнокультурної грамотності, 98,39 % освітян схвалюють запровадження інноваційних форм роботи щодо розвитку загальнокультурної компетентності під час курсів підвищення кваліфікації.

Враховуючи результати попереднього соціологічного дослідження «Вплив соціокультурного простору регіону на розвиток загальнокультурної компетентності педагогічної громадськості» (2017 р.), науково-дослідною лабораторією освітніх інновацій

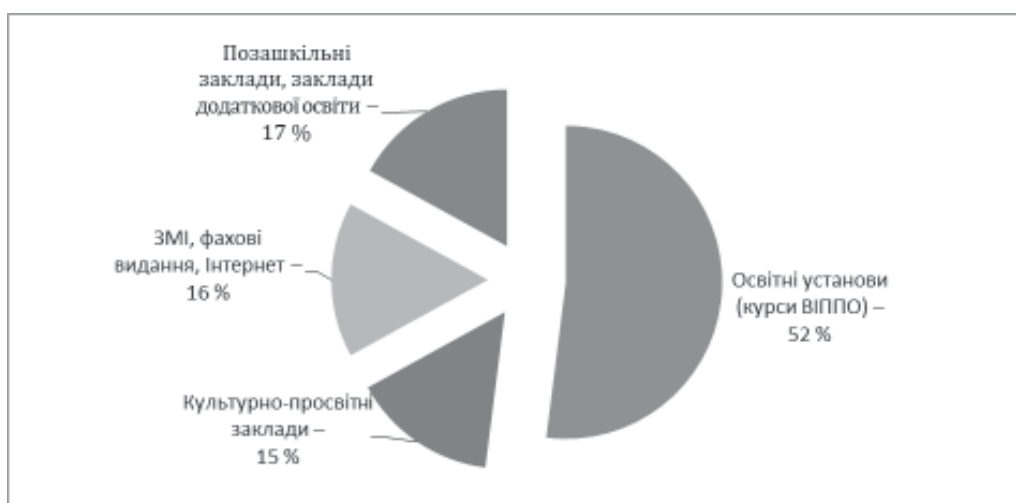

Рисунок 2. Елементи соціокультурного середовища

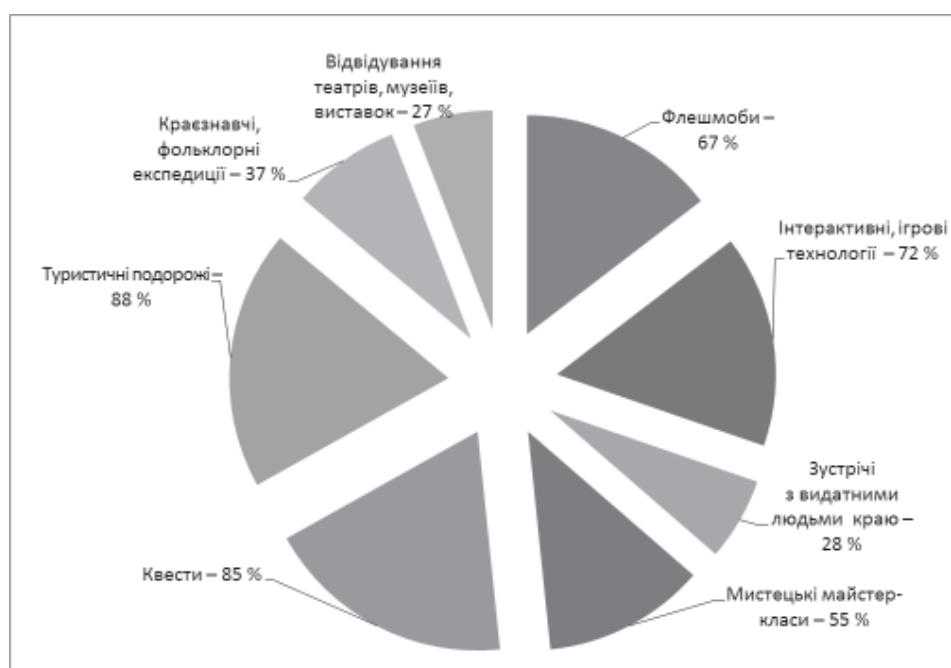

Рисунок 3. Форми роботи щодо розвитку загальнокультурної компетентності, цікаві учням

запропоновано у 2018 році організацію роботи квест-студії «Культурний маршрут» щодо розвитку загальнокультурної компетентності педагогів. Одним із напрямів її роботи є забезпечення педагогічної громадськості інформацією культурно-просвітницького спрямування на сайті ВІППО шляхом створення нової рубрики – «Культурно-педагогічний експрес». Учителі (57 %) запевняють, що користуються її інформаційно-презентаційними матеріалами: каталогами Інтернет-посилань віртуальних екскурсій музеями України і світу, культурно-просвітніх закладів міста (32,24 %), анонсами культурних заходів міста, області (24,77 %).

Слухачі курсів підвищення кваліфікації стверджують, що хотіли б бути учасниками як інформаційно-презентаційних, так і організаційно-дозвіллевих форм роботи квест-студії «Культурний маршрут» (ВІППО), акцентують увагу на інформаційно-презентаційних формах роботи в Інституті щодо розвитку загальнокультурної компетентності педагогів (див. рис. 4).

Реалізація організаційно-дозвіллевої функції квест-студії «Культурний маршрут» постійно коректується на основі пропозицій, запитів щодо форм роботи, тем, об'єктів для тематичних та оглядових екскурсій містом, історико-культурним заповідником «Старе місто», екскурсій вихідного дня, мандрівок-екскурсій, екскурсій з елементами квест-технологій, відвідуванням профільних музеїв, місць, пов'язаних з історичними подіями, життям і творчістю видатних особистостей, пам'ятників і меморіальних

комплексів, археологічних пам'яток, природних заказників, паркових комплексів, експозиції художніх галерей, виставок, майстер-класів, культурно-просвітніх заходів бібліотек. Усі ці елементи соціокультурного середовища області, за умови продуманого цілеспрямованого процесу пізнання історико-культурної спадщини краю, ефективно виконують просвітницьку, рекреаційну, соціальну, культурну, екологічну функції [6].

Соціологічне дослідження щодо ефективності інноваційних форм роботи в розвитку загальнокультурної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти дало змогу окреслити шляхи розвитку загальнокультурної компетентності (див. табл.1).

Виходячи з даних табл. 1, на думку вчителів, найбільш ефективними шляхами розвитку загальнокультурної компетентності під час курсів підвищення кваліфікації є запровадження інноваційних форм роботи щодо розвитку цієї компетентності.

Висновки й перспективи досліджень.

Результати соціологічного дослідження підтверджують цілеспрямовану роботу ВІППО щодо розвитку загальнокультурної компетентності педагогів шляхом оптимального поєднання традиційних та інноваційних форм роботи з використанням потенціалу соціокультурного середовища області під час курсів підвищення кваліфікації.

Надалі необхідним є:

– забезпечення інформування педагогів про можливості соціокультурного простору регіону,

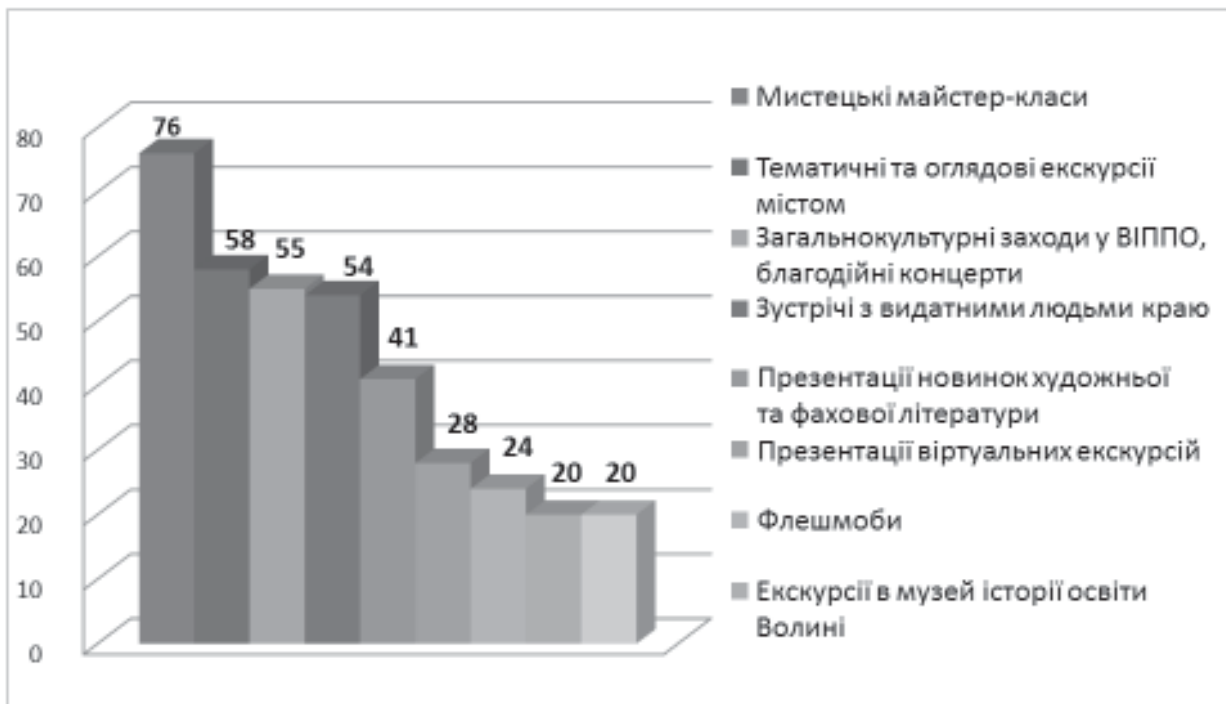

Рисунок 4. Інформаційно-презентаційні форми роботи, %

Наукові публікації

укладання каталогу Інтернет-ресурсів культурно-просвітницького спрямування (рубрика «Культурно-педагогічний експрес», сайт ВІППО, сторінка науково-дослідної лабораторії освітніх інновацій);

– планування роботи квест-студії «Культурний маршрут» на основі запитів педагогів; укладання інформаційно-методичних матеріалів культурно-освітнього характеру, презентацій;

– сприяння участі педагогів у загальнокультурних заходах ВІППО, міста;

– коригування варіативної складової навчальних планів відповідно до соціологічних опитувань слухачів курсів підвищення кваліфікації;

– апробація інформаційно-презентаційних форм роботи культурно-просвітницького спрямування під час курсів підвищення кваліфікації.

Таблиця 1

Шляхи розвитку загальнокультурної компетентності педагогів

Назва форм роботи	Респонденти, %
Інноваційні форми	98
Мистецькі майстер-класи	76
Укладання та презентації інформаційно-методичних матеріалів культурно-освітнього характеру	73,36
Тематичні та оглядові екскурсії містом (із використанням елементів квест-технологій)	58
Загальнокультурні заходи у ВІППО, благодійні концерти	55
Зустрічі з видатними людьми краю	54
Бібліотеки	41
Музеї міста	40
Презентації новинок художньої та фахової літератури	41
Екскурсії вихідного дня	30
Презентації віртуальних екскурсій, подорожей культурно-освітнього характеру	28
Інформативне забезпечення педагогів щодо можливостей соціокультурного простору регіону в розвитку загальнокультурної компетентності у рубриці «Культурно-педагогічний експрес»	29
Флешмоби (літературні, мистецькі, фото)	24,19
Інтерактивні екскурсії, тематичні в музеї історії освіти Волині	20
Музейні квест-виставки, інші виставки	20
Театри	20
Коригування варіативної складової навчальних планів відповідно до соціологічних опитувань слухачів курсів	18
Укладання інформаційно-методичних матеріалів щодо розвитку загальнокультурної компетентності особистості	18,26
Кінотеатри	12
Художні галереї	9
Спецкурс щодо розвитку загальнокультурної компетентності особистості	8

Література

1. Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Савченко О. Я. та ін. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*: монографія / заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К. І. С., 2004. С. 45–50.

2. Ващенко Л. М. Інноваційне середовище післядипломної педагогічної освіти. *Післядипломна освіта*. 2012. № 1. С. 37–40.

3. Грабчак Д. В. Освітній web-квест як нова інтернет-технологія навчання елективних курсів з фізики. *Інформаційні технології в освіті*. 2012. Вип. 12. С. 139–145.

4. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.

5. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/520/52062/new-school.pdf>

6. Камінська В. В. Історико-краєзнавчі екскурсії як засіб розвитку загальнокультурної компетентності педагогів: метод. рекомендації. Луцьк: Вежа-друк, 2017. 64 с.

7. Камінська В. В. Соціокультурне середовище регіону як фактор розвитку загальнокультурної компетентності педагогів. *Педагогічний пошук*. 2017. № 4. С. 17–20.

8. Пусепліна Н. М. Андрагогічні засади використання освітньо-виховного потенціалу музеїв у професійній підготовці вчителів. *Педагогічні науки*. 2012. № 54.